

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

תפקידה המורחב של גרמניה בזירה הימית והביטחון האזורי בים התיכון ד"ר ניר לויטן

מבט מבס"א, מס' 2,322, 12 בדצמבר 2024

תקציר: מאתגרי הברחות הנשק ועד להגנה אווירית ותהליכי למידה משותפים, לאור התגברות ההסלמה באירופה ובייחוד בים הבלטי ובצפון אירופה הצי הגרמני מתמודד עם משימות חדשות במזרח התיכון ומתעדף משימות.

בחודשים האחרונים התרחש שינוי בעל פוטנציאל חשוב לכוח פיקוח אפקטיבי למניעת הברחות נשק ללבנון. עם יישום הסכם הפסקת האש בלבנון והמעורבות הדיפלומטית בין בכירים אמריקנים וישראלים, התחולל שינוי גם בהערכות של גרמניה ובמעורבותה בכוח הפיקוח הימי לאכיפת האמברגו ללבנון. לצד חידוש המנדט מטעם האו"ם לכוח יוניפי"ל, צפויה גרמניה להרחיב את נוכחותה הימית בים התיכון כחלק מהתחייבותה להגדיל את תפקידה במשימת יוניפי"ל, בעיקר במניעת הברחות נשק מהצד הימי בלבנון.

תפקידה של גרמניה זוכה להערכה מחודשת בירושלים לאור המטרייה הדיפלומטית והביטחונית שהעניקה לישראל בשנה האחרונה. גרמניה שפועלת לא רק במסגרת המנדט של האו"ם אלא גם באמצעות מעורבות ישירה בים האדום, מלמדת על שינוי בתפקידה המסורתי באזור לאור השינוי האסטרטגי בצפון אירופה ובייחוד בים הבלטי ובים הצפוני. אחת העדויות לכך הייתה ב-17 באוקטובר 2024 כשספינה גרמנית המשתתפת בכוח יוניפי"ל הפילה כטב"ם מול חופי לבנון. דובר פיקוד המבצעים של הבונדסוור ציין כי העצם הלא מזוהה הופל לאחר שזוהה במערכות ההגנה והופל מצפון-מערב לבסיס יוניפי"ל בנאקורה, רחוק מהחוף אך קרוב לספינה הגרמנית. לפי פרסומים של הבונדסוור ובאופן רשמי, מעורבותה של גרמניה נעשית בסיוורים ימיים מול חופי לבנון, עם פריסה של כ-150 חיילים. עם זאת, כבר בתחילת המלחמה באוקטובר 2023, פרסה גרמניה יחידות מיוחדות גם בקפריסין ובירדן.

פריסה ימית מחודשת בים התיכון והאדום

עם הסלמת התקפות החות'ים באזור מצרי באב אל-מנדב, החליטה גרמניה להגדיל את נוכחותה הימית במסגרת הקואליציה הבינלאומית בהובלת ארה"ב. פריגטת Hessen נשלחה לים האדום ותוארה כמשימה המסוכנת ביותר של חיל הים הגרמני בעשורים האחרונים. ב-23 בפברואר 2024 אישר הפרלמנט הגרמני - הבונדסטאג - מנדט מוגבל לשנה אחת בים האדום, שאפשר פריסה של עד 700 חיילים גרמנים. ההחלטה אושרה

מטעמים ביטחוניים על סמך הצורך להגן על ספינות מסחר מפני התקפות ימיות באזור, כפי שפרסם משרד ההגנה הגרמני. גם החלטת האיחוד האירופי בסוף 2023 להקים כוח משימה ימי להגנה על נתיבי סחר במזרח התיכון סייעה לגרמניה להיערך מחדש למשימה. לפי החלטת מועצת האיחוד האירופי, המנדט כלל את הבטחת חופש השיט והתנועה הימית באזורי מצרי באב אל-מנדב, מצרי הורמוז, ומים בינלאומיים נוספים כמו הים האדום ומפרץ עומאן. יחד עם זאת, המנדט הגרמני הבהיר כי משימת ההגנה אינה כוללת את האזור הימי מצפון למוסקט במפרץ עומאן ומצרי הורמוז. ככל הנראה כדי לא להתעמת ישירות עם איראן באזור השפעתה.

חשוב לציין כי נתיבי המסחר הימי בין תעלת סואץ לבין מצרי באב אל-מנדב, וכן הגישה לאזור הודו-פסיפיק, מהווים גם אינטרס כלכלי וביטחוני מרכזי עבור גרמניה ואירופה. התמקדות זו עוררה תקווה זהירה בישראל, כי פריסה מחודשת של הכוחות הגרמניים תסייע בפיקוח טוב יותר ותגביר את ההגנה האווירית מפני איומי כטב"מים. באופן רשמי מאז 2006 השתתף חיל הים הגרמני בניטור ימי מול חופי לבנון כחלק ממשימת יוניפי"ל. אך כוח המשימה התקשה, ולעיתים נמנע מסיכול הברחות נשק דרך נתיבי הים. כעת, גרמניה הביעה עניין בהענקת משאבים נוספים לצבא לבנון, אך מסתמן כי הם עשויים להיות תחת מטרייה של דיפלומטיה חשאית ולא בהכרח כחלק מהסכמים פומביים. גרמניה פועלת להקמת תחנות רדאר לאורך קו החוף כדי להבטיח פיקוח הדוק על האזור הימי, אם כי עדיין לא ברור אם תחנות רדאר אלו יימסרו לצבא לבנון, כפי שקיוותה גרמניה ותלויים גם באישור ישראלי. גרמניה הביעה עניין גם במתן משאבים כספיים נוספים למשימות יוניפי"ל בדרום לבנון ולצבא לבנון, אך עדיין לא ברור אם אלו ייכללו בהסכמים הרשמיים והאם ישפיעו מהמרחב הימי בסוריה לאחר נפילת המשטר.

הים הבלטי והאגף הצפוני

בהקשר זה יש לציין כי העדיפות הגרמנית הגבוהה נותרה באזור הים הבלטי, כחלק מהאינטרס לשמור על יציבות בגבול הימי הצפוני. מאז פרוץ המלחמה באוקראינה, הים הבלטי זכה לתשומת לב גוברת בשל פעילויות נאט"ו ורוסיה, ובחודשים האחרונים אף לעימותים בין רוסיה לבין גרמניה אשר זוכים לפרסומים פומביים. גרמניה מגלה חשיבות גוברת להגנה על תשתיות תת-ימיות באזור לאור תקריות שכללו ניתוק כבלים תת ימיים בחודשים האחרונים בין המדינות הנורדיות והבלטיות לבין גרמניה בידי כלי שיט לא מזוהים. ההסלמה בפעילות מזכירה את תקופת המלחמה הקרה, כוללת ירי אזהרה ומשקפת טקטיקות שנקטו בזמני מתיחות גיאופוליטית מוגברת. נראה כי פעולות אלה משולבות באסטרטגיה רחבה יותר לבחינת יכולת התגובה של כוחות נאט"ו באזור. סדר העדיפות של גרמניה נותר עדיין בים הבלטי ובאגף הצפוני של אירופה, כחלק מהאינטרסים של המדינה להבטחת יציבות במרחב הימי שלה. הצי הגרמני אחראי על אבטחת האגף הצפוני, כולל נתיבי אספקה מרכזיים בים הצפוני ובאוקיינוס האטלנטי, עם דגש מסורתי על הים הצפוני והים הנורווגי. מאז פרוץ המלחמה באוקראינה, ובמיוחד בשנים האחרונות, זוכה הים הבלטי לתשומת לב מוגברת בשל פעילות נאט"ו ורוסיה, כמו גם בשל הצורך להגן על תשתיות תת-ימיות שנפגעו מספר פעמים, בחודש אוקטובר 2023 פגע בכבל תת ימי ובצינור גז בים הבלטי ובחודש נובמבר 2024 שני כבלי תקשורת תת ימיים נפגעו שוב באזור סמוך והתגלו על-ידי חיל הים הדני שהידק את שיתוף פעולה עם חיל הים הגרמני לאחר פיצוץ צינור הגז Nord Stream 2 בסמוך לאי הדני בורנהולם.

דגש זה התחזק בגרמניה, במיוחד בתגובה לטיטות חוקי משרד ההגנה של מוסקבה, שיצרו דאגות לגבי אפשרות לשינויים בגבולות הימיים באזור המפרץ המזרחי של פינלנד וסביב מובלעת קלינינגרד. שרת החוץ של פינלנד, אלינה ולטונן, קראה לרוסיה להקפיד על אמנות האו"ם ולהימנע מהפרת החוק הימי הבינלאומי. רמטכ"ל שבדיה הזהיר גם

הוא מפני שאיפות רוסיות בים הבלטי, במיוחד בכל הנוגע לאי גוטלנד. שר ההגנה של גרמניה הביע דאגה לגבי כוונותיה של רוסיה בים הבלטי והדגיש את חשיבותו האסטרטגית של האזור הימי, לא רק עבור רוסיה, אלא גם עבור סין, במיוחד בהקשר הניסיונות לעקוף את הסנקציות הבינלאומיות שהוטלו בעקבות המשבר המתמשך באוקראינה. גם כאשר הודיעה סוכנות החלל של רוסיה, על שיגור לוויין הריגול האיראני לחלל שכלל את האזור שמצפון לארכיפלג סבאלברד, היא כללה אותו כאזור אווירי בעל השפעה רוסית. על רקע האיום של הפרלמנט הרוסי לא לכבד את ההסכם בים ברנטס, מתגבר החשש כי הרוסים מנסים להגביר את הלחץ על מדינות הנורדיות.

ברית הגנה אזורית ושיתוף פעולה ימי

גרמניה פועלת עם המדינות הנורדיות והבלטיות שעדיין מאמצות אסטרטגיות פרגמטיות על פני גישות מתעמתות. במקום עימותים ישירים, הן תמכו והובילו את ערוץ התקשורת הרשמי והלא רשמי עם רוסיה. עם זאת, המלחמה באוקראינה גרמה למדינות אלה לשנות את עמדתן, להצטרף לסנקציות נגד רוסיה ולהתקרב למטרייה הביטחונית של ארצות הברית ונאט"ו (באופן רשמי עם הצטרפות פינלנד ושוודיה לברית הצבאית). שינוי זה הוביל גם את גרמניה להוביל ולסייע לאגף הצפוני של נאט"ו ולהגן על אזורי השפעתה וגבולה הימי. בהקשר זה, אחד האירועים המשמעותיים ביותר לאחרונה באוקיינוס הארקטי היה תרגיל צבאי משותף של כוחות נאט"ו בנורווגיה לפני כמה חודשים. התרגיל, שדימה פלישה באגף הצפוני, שיקף את הדאגה הגוברת בקרב חברי נאט"ו מפני איום צבאי ממשי מצד רוסיה. תת-אדמירל רונה אנדרסן, ראש הצי המלכותי הנורווגי, הדגיש את הצורך במוכנות והרתעה נגד תוקפנות עתידית. לשם כך קיים שיתוף פעולה גובר גם בשיתוף מודיעין בסיוורים ימיים משותפים ומתואמים. באופן פומבי ביולי 2023, בפסגת וילנה בנאט"ו הקימו חברות הברית מרכז ימי לאבטחת תשתית תת-ימית כחלק מהפיקוד הימי של הברית בנורת'ווד.

תחום נוסף שזוכה לחיזוק משמעותי בשנים האחרונות נוגע ליכולות ההגנה מפני טילים וכלי טיס שבולטים בתהליך הלמידה של גרמניה מהמלחמה באוקראינה והחשש מהפעלת כלי טיס איראניים בסמוך לשטחה, ובייחוד בסמוך למתקנים צבאיים של הצי הגרמני. ההגנה האווירית זכתה להתייחסות מוגבלת הן בצבא הגרמני והן בחיל הים הגרמני. על-פי תכנון אסטרטגי וכחלק מפריסת כוח ימי בשנת 2006, חיל הים הגרמני לא צפה שחזבאללה יפגינו יכולות לחימה אוויריות משמעותיות. כתוצאה מכך, תרומתה של גרמניה הפכה זניחה יותר ככל שגדל הצורך באמצעי הגנה אווירית משמעותיים. כיום רק כלי שיט מסוימים בחיל הים הגרמני, הידועים כ"ספינות סקסוניה" על שם ספינת הדגל שלהם, נחשבים יעילים להגנה אווירית. על-פי הצבא הגרמני, חלק מכלי שיט אלו מסוגלים להשתמש במערכות רדאר מתקדמות לניטור מרחב אווירי נרחב, עם מערכות נשק שמסוגלות ליירט מטרות בטווח של עד 160 קילומטרים. הנושא זוכה לחשיבות מחודשת לאור החשש כי כלי הטיס האיראניים ישמשו לפגיעה במטרות במערב ובהם תשתיות חשובות לגרמניה. מפה עולה גם חשיבות תהליך הלמידה בים התיכון בהתמודדות עימם ולמידת היכולות שלהם. כתוצאה מכך, ספינות מהצי שהתפרסו בסוף 2023 כחלק מכוח המשימה הימי של נאט"ו הועברו והוצבו מחדש. לדוגמה, פריגטת "המבורג", שהצטרפה לכוח המשימה הימי של נאט"ו הועברו והוצבו מחדש. לדוגמה, פריגטת בים האדום לא עומד בהיקף המשימות שכן עדיין חסרים כלי שיט מסוג זה שיבצעו משימות בו-זמנית בים הבלטי ובצפון האוקיינוס האטלנטי מול כוחות ימיים זרים.

מעורבותה המורחבת של גרמניה בזירה הימית משקפת לא רק מחויבות לביטחון האזורי אלא גם דילמות אסטרטגיות בתעודף בין זירות פעולה שונות ולמיזוג הזירות של הים התיכון וצפון אירופה. רכישת מערכת חץ בידי גרמניה ובאישור אמריקני לצד מסירת

צוללת נוספת במספנות קיל לידי ישראל עשויים לגלם נדבך נוסף לשיתוף הפעולה האסטרטגי ובפרט את הירתמות גרמניה לשמירת האמברגו הימי בלבנון כחלק ממאזן הכוחות הגלובלי, תוך אחראיות מוסרית לביצור ביטחונה של ישראל מתוקף "Staatsräson", כפי שטבעה קנצלרית גרמניה, אנגלה מרקל כאינטרס לאומי.

ד"ר ניר לויטן הוא עמית מחקר במכון אירופה בבר-אילן ועמית במרכז ללימודי המלחמה הקרה באוניברסיטת דרום דנמרק.

[גרסה של המאמר באנגלית התפרסמה ב-Jerusalem Post](#)